אָבַל פּוּטְיָתָא – מין שרץ המים [דג טמא], **לוֹקֶה אַרְבַּע** מלקויות, משום שעבר על ארבעה לאוים, שני לאוים כלליים המוזהירים על אכילת כל מיני שרצים, ושני לאוים מיוחדים בשרץ המים. אבל **נָמְלָה**, שהיא שרץ הארץ, **לוֹקֶה חָמֵשׁ** מלקויות, שעבר על חמשה לאוים, שני לאוים כלליים האמורים בכל השרצים, ושלושה לאוים מיוחדים בשרץ הארץ. אבל **צְרִיעָה** – מין שרץ העוף, **לוֹקֶה שֵׁשׁ** מלקויות, שעבר על ששה לאוים, חמשה שהוזכרו בשרץ הארץ, שבכלל שרץ הארץ היא, ולאו נוסף הנאמר בשרץ העוף. מסיימת הגמרא את קושייתה: **וְאִם אִיתָא** – ואם אכן סבר אביי שדגים נחשבים לגידולי קרקע, כשאכל **פּוּטְיָתָא** שהיא שרץ המים **נַמִּי לִילְקֵי מִשּׁוּם** 'הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ' – ילקה גם משום הלאוים הכתובים בשרץ הארץ, כיון שהיא גידולי הארץ, וילקה שבע, חמש כפי שלוקה האוכל שרץ הארץ, ועוד שתים משום שרץ המים. אלא בודאי אין הדגים ושרצי המים נחשבים לגידולי קרקע, שרק אלו שכל מזונם הוא רק מצמחי הקרקע נחשבים ל'גידולי קרקע', אבל הדגים אין ניזונים מגידולי קרקע בלבד.

מאחר שהוכחנו שהדגים אינם גידולי קרקע, נמצא שלדברי שתי הברייתות אין דגים נקנים בכסף מעשר, ולכן מבארת הגמרא באופן אחר את ההבדל להלכה בין שתי הברייתות: **אֶלָּא אָמַר רָבִינָא**, דין קניית **עוֹפוֹת** בכסף מעשר **אִיכָּא בֵּינַייְהוּ, לְמַאן דְּאָמַר** שלמדים מהפרט שכל שהוא **פְּרִי מִפְּרִי** וְגִידּוּלֵי קַרְקַע הוא בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר, **הָנֵי נַמֵּי** [–גם העופות] **גִּידּוּלֵי קַרְקַע נִינְהוּ** [–הם, שהרי ניזונים מצמחים הגדלים מן הקרקע], ונקנים בכסף מעשר, אבל **לְמַאן דְּאָמַר** שלמדים מהפרט שרק כל שהוא **וְלַד וְלָדוֹת הָאָרֶץ** נקנה בכסף מעשר, **הָנֵי עוֹפוֹת מִן הָרְקָק** – אדמה מעורבת עם מים [–בוץ] **נִבְרְאוּ**, ולא מן הארץ לחוד, ואם כן אינם בכלל הדברים הנקנים בכסף מעשר.

הגמרא מבארת את יסוד מחלוקת שתי הברייתות, שמחמת כן דורשת כל ברייתא את הפסוק באופן אחר. שואלת הגמרא: **מַאן דְּמָרֵבֵּי** – זה שסובר לרבות בדברים הנקנים בכסף מעשר גם **עוֹפוֹת מַאי טַעְמֵיהּ, וּמַאן דְּמַמְעֵט עוֹפוֹת מַאי טַעְמֵיהּ.**

במקום שנזכר בתורה דין מסוים בדרך 'כלל ופרט', והיינו שתחילה נאמר לשון כללי ולאחר מכן נכתב פרט אחד, מידה היא בתורה ש'אין בכלל אלא מה שבפרט', והיינו שהפרט בא לפרש את הכלל האמור לפניו, שרק הוא נכלל בכלל ורק בו נאמר דין זה. ובמקום שנאמר 'פרט וכלל', שנזכר קודם הפרט ולאחר מכן הכלל, מידה היא בתורה ש'נעשה כלל מוסיף על הפרט', והיינו שהכלל בא להוסיף על הפרט, שלא רק בפרט זה נאמר הדין אלא בכל דבר הנכלל בכלל נוהג דין זה. ובמקום שנאמר 'כלל ופרט וכלל', והיינו שהכלל נאמר שתי פעמים, והפרט נאמר ביניהם, מידתו מורכבת משתי המידות הקודמות המתנגדות זו לזו, שמצד אחד יש כאן 'כלל ופרט', שאז אין בכלל אלא מה שפרט, ומצד שני יש כאן 'פרט וכלל', שאז נתרבה הכל, ונאמרה בזה מידה אמצעית, ש'אין אתה דן אלא כעין הפרט', והיינו שכל הדברים הדומים לפרט הרי הם בכלל. אלא שנחלקו שתי הברייתות הנזכרות לעיל איזה כלל הוא העיקר, שבזה תלוי עד כמה צריכים להיות הפרטים דומים לפרט כדי שיכללו בכלל, וכפי שיתבאר להלן.

מבארת הגמרא את מחלוקתם של שתי הברייתות: **מַאן דְּמָרֵבֵּי עוֹפוֹת קָסָבַר** שכל מקום שנכתב כלל ופרט וכלל, וכגון לענין מעשר, שתחילה נאמר (דברים יד כו) 'וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ', ואחריו נאמרו פרטים 'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבְשֵׁכָר', ואחר כך נאמר שוב כלל 'וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ', **כְּלָלָא בַּתְרָא דָּוְקָא** – הכלל האחרון הוא העיקר, ואחריו הולכים, ולא אחר הכלל הראשון, ולכן נידון בדומה ל'**פְּרָט וּכְלָל**', שמידה היא בתורה ש'**נַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט**', **וְאִיתְרַבּוּ** מהכלל כל דברי מאכל הכלולים ב'ובכל אשר תשאלך נפשך', **וְאַהֲנֵי כְּלָלָא קָמָא** – והכלל הראשון שבא לומר שלא נדרוש הפסוק ב'פרט וכלל' אלא ב'כלל ופרט', ו'אין בכלל אלא מה שבפרט', אין הולכים אחריו לגמרי, אלא מועיל רק **לְמַעוּטֵי כָּל דְּלָא דָּמֵי לֵיהּ** – מה שאינו דומה לפרט **מִשְּׁנֵי צְדָדִין**, וכגון דגים, שאינם דומים לפרט אלא בצד אחד, שהם פרי מפרי, אבל אינם גידולי קרקע, לכן אינם מתרבים מהכלל, אבל עופות שדומים לפרט בשני צדדים שהם גם פרי מפרי וגם גידולי קרקע מתרבים מהכלל, ואף שאין דומים לגמרי לפרט, שהרי אינם ולד ולדות הארץ. **וּמַאן דְּמַמְעֵט עוֹפוֹת קָסָבַר** שכל מקום שנכתב 'כלל ופרט וכלל' **כְּלָלָא קָמָא דָּוְקָא** – הכלל הראשון הוא העיקר, ולכן נידון בדומה ל'**כְּלָל וּפְרָט**', **וְ'אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט**', ולכך, **הָנֵי אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא** – אלו המפורטים בפסוק הרי הם בכלל, אבל דברים אחרים לא, ואף אלו הדומים לפרט, **וְאַהֲנֵי כְּלָלָא בַּתְרָא** – והכלל האחרון שבא לומר שלא נדרוש הפסוק ב'כלל ופרט' אלא ב'פרט וכלל' ונרבה הכל, אין הולכים אחריו לגמרי, אלא מועיל רק **לְרַבּוֹיֵי כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ** – לרבות את כל הדומים לפרט **מִשְּׁלֹשָׁה צְדָדִין**, והיינו שהוא פרי מפרי וגדולי קרקע וולד ולדות הארץ, וכגון חיה, אבל עופות שאינם דומים לפרט אלא משני צדדים לא נתרבו.

הגמרא מביאה כמה מיני מאכלים שמערבים בהם עירובי תחומין, וכמה מינים שאין מערבים בהם: **אָמַר רַב יְהוּדָה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, מְעָרְבִין בִּפַּעֲפוּעִין** [–מין סלק] **וּבַחַלְגְּלוֹגוֹת** [–מין עשב בר] **וּבְגוּדְגְּדָנְיוֹת** [–כוסברא], שראויים הם לאכילה כמות שהם, ולפעמים אדם אוכל סעודתו מהם. **אֲבָל לֹא** מערבים **בְּחָזְיוּ** – שחת של תבואה בתחילת צמיחתה כשהיא עדיין ירק, וגוזזים ואוכלים אותו, **וְלֹא בִּכְפָנְיוֹת** – תמרים רעות שלא בשלו כל צרכן, שמינים אלו אינם עומדים לאכילה.

הגמרא דנה במה שאמר רב שמערבים בגודגדניות. מקשה הגמרא: **וּבְגוּדְגְּדָנְיוֹת מִי מְעָרְבִין, וְהָתַנְיָא, גּוּדְגְּדָנְיוֹת, מִרּוּבֵּי בָּנִים יֹאכְלוּ** – אלו שיש להם בנים יכולים לאכלם, אבל **חֲשׁוּבֵי בָּנִים. וְאִם הוֹקְשׁוּ לְזֶרַע** – ואם כבר הוקשו קלחיהם כעץ, שכבר צמח בהם הזרע, **אַף מֵרּוּבֵּי בָּנִים לֹא יֹאכְלוּ**, שקשים הם לגוף לכל אדם. הרי שגודגדניות אינן ראויות לאכילה לחשובי בנים, וכשהוקשו אינן ראויות גם לשאר בני אדם, וכיצד אמר רב שמערבים בהן.

הגמרא מיישבת דברי רב בשלושה אופנים: **תַּרְגְּמָא** – תעמיד דברי רב, **אַשְּׁלָא הוֹקְשׁוּ לְזֶרַע. וּמֵרּוּבֵּי בָּנִים** – באלו שלא הוקשו קלחיהם, וזה שבא לערב בהן מרובה בנים, ולכך הן ראויות לו לאכילה ורשאי לערב בהן. אבל חשובי בנים לא יערבו בהן, וכן מרובי בנים לא יערבו בגודגדניות שהוקשו.

יישוב נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** דברי רב נאמרו גם **לַחֲשׁוּבֵי בָּנִים**, ומדובר בגודגדניות שלא הוקשו, ואף שאין ראויות להם למאכל כיון שממעטות הזרע, מכל מקום מערבים בהן, **דְּהָא חָזוּ** – הואיל והן ראויות **לְמֵרּוּבֵּי בָּנִים**, שהרי **מִי לֹא תָּנַן** – וכי לא שנינו במשנה [לדעת חכמים] (לעיל כו:), **מְעָרְבִין לַנָּזִיר בְּיַיִן** אף על פי שאסור לו בשתיה, **וְכֵן** מערבים **לְיִשְׂרְאֵל בִּתְרוּמָה** אף על פי שאסורה לו באכילה, וטעם ההיתר, לפי שהזיין ראוי למי שאינו נזיר והתרומה ראויה לכהנים, **אַלְמָא, אַף עַל גַּב דְּלָא חָזֵי לְהַאי חָזֵי לְהַאי** – שאף על גב שאינו ראוי לזה מכל מקום ראוי לזה, כלומר, אפשר לערב אף בדבר שאינו ראוי לו כיון שראוי לאחרים, **הָכָא נַמִּי** בגודגדניות, **אַף עַל גַּב דְּלָא חָזֵי לְהַאי** [–לחשובי בנים] **חָזֵי לְהַאי** [–למרובי בנים], ולכך כולם יכולים לערב בהם.

יישוב נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי קָאָמַר רַב** שמערבים בגודגדניות, זהו **בְּהִנְדְּקוֹנֵי מָדַאי** – בגודגדניות הבאות מארץ מדי, שהם יפות בעודן רכות [קודם שהוקשו] אף לחשובי בנים, שאין ממעטות הזרע, אבל גודגדניות משאר מקומות אין מערבים בהן לחשובי בנים.

לעיל נאמר בשם רב שאין מערבים בחזיז, הגמרא מקשה סתירה בדבריו: **וְכִי בְּחָזְיוּ לֹא** מערבים, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כְּשׁוּת** [–מין צמח הגדל על הקוצים, ואין לו שורש בקרקע] **וְחָזְיוּ, מְעָרְבִין בָּהֶן, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.**

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דברי רב שאין מערבים בחזיז

המשך בעמ' סז

נאמרו על ידו **מַקַּמֵּי דְּאָתָא** – קודם שבא **רַב לְבָבֶל**, אלא דר בארץ ישראל, ושם אין דרך בני אדם לאכול החזיז, **וְהָא** – ודברי רב שמערבים בחזיז נאמרו **לְבָתַר דְּאָתָא רַב לְבָבֶל**, וראה שמנהגם לאכול חזיז, לכך אמר שמערבים בו, וכן מברכים עליו בורא פרי האדמה.

מקשה הגמרא: **וְכִבֶל הַוְיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא**, שנגרור את כל שאר העולם אחר דרכם ומנהגם, ונאמר שאפשר לערב בחזיז, **וְהָתַנְיָא** לגבי חיוב מעשרות, **הַפּוֹל** [–מין קטנית] **וְהַשַּׁעוֹרָה וְהַתְּיֹלְתָּן** [–חילבה] **שֶׁזֶּרָעָן לְיָרָק** – שזרע אותם על דעת לאכול את הירק שלהם [העלים], ולא את זרעם [הגרעינים], **פְּטוּלָה דַּעְתּוֹ אֲצַל כָּל אָדָם** שאינם זורעים אותם כדי לאכול את ירקם, **וּלְפִיכָךְ זַרְעָן** [–הזורע שלהם] **חַיָּיב** במעשרות, **וְיַרְקָן פָּטוּר**, כיון שרוב בני אדם אין זורעים אותם כדי לאכול את ירקם, ואינו חשוב לחייבו במעשרות. ממשיכה הברייתא: **הַשַּׁחֲלִיִּים** [–מין ירק חם ויבש וטעמו חריף] **וְהַגַּרְגִּיר** [–צמח ששמו 'אורה'], ובין הזרע ובין הירק נאכל במינים אלו, **שֶׁזַּרְעָן לְיָרָק** – על דעת לאכול את ירקם, ולא את זרעם, **מִתְעַשְּׂרִין יָרָק וְזֶרַע**, כלומר, גם ירקם וגם זרעם [אם נמלך לאכלו] חייב במעשרות. וכן אם **זַרְעָן לְזֶרַע**, ולא על מנת לאכול הירק, **מִתְעַשְּׂרִין זֶרַע וְיָרָק**, כלומר, גם ירקם [אם נמלך לאכלו] וגם זרעם חייב במעשרות, כיון שהדרך לזרעם בין לירק ובין לזרע. ולמדנו מדברי הברייתא שאמרה שפול ושעורה ותלתן האוכל ירקם פטור מלעשרם, אף שזרע אותם על מנת כן, שהולכים אחר מנהג רוב בני אדם, ויחיד הנוהג אחרת בטלה דעתו אצל כל אדם. ואם כן אף לענין עירוב בחזיז, לא זו בלבד שאין לגרור את שאר העולם למנהג בני בבל, ולומר שאפשר לערב בחזיז כיון שבני בבל אוכלים אותו, אלא אף בני בבל עצמם, כיון שמנהגם משונה ממנהג רוב העולם בטלה דעתם, ואינם יכולים לערב בחזיז.

מחמת קושיא זו, הגמרא חוזרת בה ממה שפירשה שאחר שבא רב לבבל אמר את דבריו שמערבים בחזיז, ומיישבת באופן אחר את הסתירה בדבריו האם מערבים בחזיז: אלא **כִּי קָאָמַר רַב** שמערבים בחזיז,

זהו **בְּרְגְנוֹנְיֵיתָא** – בחזיז הגדל בגינה, שבכל המקומות הוא נאכל. ומה שאמר רב שאין מערבים בחזיז, זהו בחזיז הגדל בשדה, שאין הדרך לאכלו, אלא נזרע כדי לאכול התבואה, ולכך אין ראוי לעירוב אפילו לבני בבל הנוהגים לאכלו, משום שבטלה דעתם לדעת רוב העולם.

הגמרא דנה בדין שהובא בברייתא לעיל (ע"א) שהגרגיר מתעשר גם ירקו וגם זרעו. שואלת הגמרא: **זֶרַע גַּרְגִּיר, לְמַאי חֲזֵי** – למה הוא ראוי, שהרי אינו ראוי לאכילה בפני עצמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁכֵּן** דורות **רִאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן פִּלְפְּלִין**, היו **שׁוֹחֲקִין אוֹתוֹ, וּמַטְבִּילִין בּוֹ אֶת הַצָּלִי** – בשר צלי.

לעיל (ע"א) הובאו דברי רב, שכשות וחזיז ברכתם בורא פרי האדמה. הגמרא דנה בענין זה, ומביאה מעשה: **רַבִּי זֵירָא, כִּי הֲוָה חָלֵישׁ מְגָרֵם** – כשהיה נחלש מרוב יגיעתו בלימודו, ולא יכל ללמוד, **הֲוָה אָזֵיל וְיָתֵיב אַפִּיתְחָא** [–היה הולך ויושב על פתחו] **דְּרַב יְהוּדָה בַּר אָמֵי, אָמַר, כִּי נָפֵקְ וְעָיֵילִי רַבָּנָן** הלומדים תורה מפיו של רב יהודה, **אֵיקוּם מְקַמַּיְיהוּ וַאֲקַבֵּל בְּהוּ אַגָּרָא** – אקום מפניהם לכבודם, ואקבל שכר. בעודו יושב שם, **נָפַק אָתָא יְנוּקָא דְּבֵי רַב** – יצא ובא תינוק של בית רבו. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **מַאי אַגְמָרָךְ רַבָּךְ** – מה לימדך רבך. **אָמַר לֵיהּ** התינוק, לימדני רבי **שִׁבְּשׁוּת** ברכתו **בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְחָזִיז** ברכתו **שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ. אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִיסְתַּבְּרָא, הַאי** – החזיז, **מֵאַרְעָא קָא מְרַבֵּי** – מהארץ הוא גדל, ולכן ברכתו בורא פרי האדמה, **וְהַאי** – והכשות, **מֵאֲוִירָא** [–מהאויר] **קָא מְרַבֵּי**, שאין לו שורש בקרקע אלא גדל על קוצים, ולכן ברכתו שהכל.

מסיקה הגמרא: **וְהִלְכָתָא כִּינוּקָא דְּבֵי רַב. מַאי טַעְמָא, הַאי** – הכשות, **גְּמַר פֵּירֵי** – הוא פרי שהגיע לגמר גידולו, וקרוי 'פרי', ולכן ברכתו בורא פרי האדמה, **וְהַאי** – והחזיז, **לָאו גְּמַר פֵּירֵי** – אינו גמר הפרי, שהרי זורעים התבואה לצורך גרעיניה [שעדיין לא נגמר גידולם], ולא לצורך אכילת החזיז, ולכך ברכתו שהכל. **וּמַאי דְּקָאָמְרַתְּ הַאי מֵאַרְעָא קָא רָבֵי וְהַאי מֵאֲוִירָא קָא רָבֵי**, ולכן מסתבר להיפך, **לֹא הִיא** – אין זה נכון שכשות גדל מהאויר, אלא **כְּשׁוּת נַמִּי מֵאַרְעָא קָא רָבֵי, דְּהָא קָא חָזְיָן דְּקַטְלִינַן לָהּ לְהֵיזָמָתָא וּמָיְיתָא כְּשׁוּתָא** – שהרי אנו רואים שקוצצים את הקוץ שעליו צומח הכשות, ואזי מת ומתייבש הכשות הצומח עליו, הרי שיונק מן הקרקע דרך הקוצים, ולכן ברכתו בורא פרי האדמה.

בגמרא לעיל (ע"א) הובאו דברי רב שאין מערבים בכפניות. מקשה הגמרא: **וְכִי כַּפְנִיּוֹת אֵין מְעָרְבִין, וְהָתַנְיָא, קוֹר** – ענף הדקל בתחילת צמיחתו שהוא רך, וטוב למאכל, הרי הוא **נִיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר**, שהרי הוא פרי מפרי וגדולי קרקע וראוי לאכילה, **וְאוּלַם אֵין מַטְמְאִין טוּמְאַת** [–מקבל טומאת] **אוֹכְלִין** אפילו אם חשב עליו לאכלו, משום שאינו נחשב ל'אוכל'. **וְכַפְנִיּוֹת נִקָּחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וּמַטְמְאוֹת טוּמְאַת אוֹכָלִים**, משום שנחשבות לאוכל גמור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קוֹר הֲרֵי הוּא כְּעֵץ** [ולא 'אוכל'] **לְכָל דְּבָרָיו, אֶלָּא שֶׁנִּיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** [ולהלן יבואר במה נחלק על תנא קמא], **וְכַפְנִיּוֹת הֲרֵי הֵן כִּפְרִי לְכָל דְּבָרֵיהֶם**, ולכך נקנות בכסף מעשר ומיטמאות טומאת אוכלים, **אֶלָּא שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשֵׂר**, כיון שאינן פירות גמורים. ותנא קמא שלא חילק בכך, החשיב את הכפניות כפרי לכל דבר, ולדעתו חייבות הם במעשר. הרי שלדעת כולם כפניות נחשבות לאוכל ומיטמאות טומאת אוכלים [ורק לענין מעשר נחלקו], ומדוע אמר רב שאין מערבים בהן.

מתרצת הגמרא: **הָתָם כִּדְרַיְיסָחֲנֵי** – בכפניות של דקלים זכרים, שפירות דקלים אלו לעולם אין מתבשלים יותר להעשות תמרים גמורים, וכשהם כפניות זהו גמר פריים, ולכך נחשבות כפניות אלו לאוכל גמור, ומקבלות טומאת אוכלים. ואילו רב אמר את דינו בשל דקלים נקבות, שאם משהים אותן על הדקל מתבשלות לתמרים גמורים, ולכך בעודן כפניות אין נגמר פריין ואינן נחשבות לאוכל, ואין מקבלות טומאת אוכלים, ואין מערבים בהן.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שהברייתא עוסקת בשל זכרים, **הָא לֵימָא** – וכי בהם יאמר **רַבִּי יְהוּדָה** שהן **פְּטוּרוֹת מִן הַמַּעֲשֵׂר, וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא הוֹזְכְּרוּ** בבית המדרש **פַּגֵּי בֵּיתְיוֹנֵי** [–תאנים שלא התבשלו, ממקום הנקרא 'ביתיוני'] להחשב כפרי, **אֶלָּא לְעָנְיַן מַעֲשֵׂר בִּלְבַד, שֶׁפַּגֵּי בֵּיתְיוֹנֵי וְאַהֲנֵי דְּטוֹבִינָא** [–כפניות ממקום הנקרא 'טובינא', שכל הדקלים שבמקום זה זכרים הם] **חַיְּיבִין בְּמַעֲשֵׂר**, מפני שזהו גמר פריין של תאנים וכפניות אלו, שאינן מתבשלות יותר. ומפורש בדברי רבי יהודה שכפניות מדקלים זכרים חייבות במעשר, ואם כן לא שייך להעמיד את הברייתא שהובאה לעיל בכפניות אלו. חוזרת בה הגמרא ומתרצת באופן אחר את הסתירה מברייתא זו לדברי רב שאמר שאין מערבים בכפניות: **אֶלָּא, לְעוֹלָם לַאו בְּנִיסְחֲנֵי** – הברייתא אינה עוסקת בכפניות מדקלים זכרים, אלא בכפניות מדקלים נקבות, שלא נגמר גידולן ואם היו משהים אותן על הדקל היו מתבשלות לתמרים גמורים, ומחמת שלא נגמר הפרי פטר רבי יהודה מהמעשר, **וְלְעָנְיַן טוּמְאַת אוֹכָלִין שַׁאנֵי** [–שונה הדין], שאף שאינן נאכלות מחמת מרירותן, הרי הן נחשבות כאוכל ומקבלות טומאה, **כְּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** בענין אחר, שיש פירות הנחשבים 'אוכל' אף שאינם ראויים לאכילה **הוֹאִיל וְרָאוּי לְמַתְּקָן עַל יְדֵי הָאוּר** – למתק אותם ולתקנם לאכילה על ידי צליה באש, **הָכָא נַמִּי** בכפניות, הן נחשבות 'אוכל' לענין קבלת טומאת אוכלים **הוֹאִיל וְיָכוֹל לְמַתְּקָן עַל יְדֵי הָאוּר**, ולהכשירן לאכילה. אמנם אף על פי כן אמר רב שאין מערבים בהן, משום שלעירוב צריך דבר מאכל המוכן לאכילה, וכל זמן שלא הוכשרו לאכילה על ידי האור אין מערבים בהן.

הגמרא מבארת באיזה ענין אמר רבי יוחנן 'הואיל וראוי למתקן על ידי האור': **וְהֵיכָא אִתְּמַר** [–והיכן נאמרו דברי] **דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָהָא דְּתַנְיָא, 'שְׁקֵדִים הַמָּרִים'** – מין שקדים שכאשר הם גדלים נעשים מרים, והדרך לאוכלם בעוד שלא נגמרה גדילתם קודם שיהיו מרים כל כך, כשהם **קְטַנִּים**, ולא נגמרה גדילתם, הרי הם **חַיָּיבִין** במעשרות, שזהו גמר הפרי שלהם, וכשהם **גְּדוֹלִים**, כלומר, שנגמרה גדילתם, **פְּטוּרִין** מן המעשר, שמחמת מרירותם אינם נחשבים אוכל. ו'שקדים המתוקים', כלומר, מין שקדים שאינם מרים, כשהם **גְּדוֹלִים חַיָּיבִין** במעשרות, וכשהם **קְטַנִּים**, שלא נגמרה גדילתם, **פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְשׁוּם אַבָּיו**, שקדים המרים, **זֶה וָזֶה** – בין כשהם קטנים ובין כשהם גדולים דינם שוה **לְפָטוּר** ממעשרות, קטנים פטורים מפני שלא נגמר פריים, וגדולים פטורים משום שמרים הם ואינם נחשבים לאוכל. מביאה הגמרא גירסא אחרת בדברי רבי שמעון, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאמרו, שרבי שמעון אמר, שקדים המרים **זֶה וָזֶה לְחִיּוּב** – בין כשהם קטנים ובין כשהם גדולים חייבים במעשר, קטנים חייבים מפני שאז הוא עיקר אכילתם, וגם גדולים חייבים מהטעם שיבואר בסמוך. מסיימת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא, הוֹדָה רַבִּי חֲנִינָא** להלכה, כשהיה **בְּצִיפּוֹרִי, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר זֶה וָזֶה לְפָטוּר.** וכשנשנתה ברייתא זו בבית המדרש נשאלה שאלה, **וּלְמַאן דְּאָמַר זֶה וָזֶה לְחִיּוּב**, מרים גדולים **לְמַאי חֲזֵי** – לְמַה הם ראויים, הרי אין אוכלים אותם מחמת מרירותם, ומדוע הם חייבים במעשרות. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הוֹאִיל וְרָאוּי לְמַתְּקָן** [–לעשותם מתוקים] **עַל יְדֵי הָאוּר** – על ידי שיצלם באש.

הגמרא מבארת במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה לענין 'קור' לעיל בברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קוֹר הֲרֵי הוּא כְּעֵץ לְכָל דְּבָרָיו, אֶלָּא שֶׁנִּיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.** מקשה הגמרא: **הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא,** שאמר שקור אינו מיטמא טומאת אוכלין, וניקח בכסף מעשר, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, קור **שִׁלְקֵן** [–שבישלו בישול מרובה] **וְכֵן שַׁטְּפֵנוּ** בשמן, **ונעשה טוב לאכילה, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** לדעת תנא קמא נחשב לאוכל גמור ומיטמא טומאת אוכלין, ולכך לא אמר ש'הרי הוא כעץ', מפני שאפשר להופכו לאוכל. ורבי יהודה שאמר 'הרי הוא כעץ' סובר, שאף באופן זה אינו נחשב לאוכל ואינו מיטמא

המשך בעמ' כ

טומאת אוכלים, והרי הוא כעץ שאין שייך בו תיקון.

רבא מקשה על דברי אביי: **מַתְקֵיף לָהּ רָבָא, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** קור שְׁלָקוֹ וְטַנְּפוֹ לֹא מיטמא, **וְהָתַנְיָא, הָעוֹר וְהַשִּׁילְיָא** [–כמין לבוש שהוולד שוכב בתוכו במעי אמו] של בהמה, **אֵין מַטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין**, העור מפני שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה, והשיליא משום שהיא מאוסה ואינה ראויה לאכילה, אבל **עוֹר שֶׁשְּׁלָקוֹ** עד שהתרכך, וחשב לאכלו, **וְשִׁילְיָא שֶׁחִישֵּׁב עָלֶיהָ** לאוכלה, **מַטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין**. הרי שאפילו עור שאינו ראוי כלל לאכילה, אם שלקו מיטמא טומאת אוכלין, וכל שכן 'קור' שהוא ראוי קצת לאכילה גם קודם בישולו, בודאי אם שלקו וטיגנו מיטמא לכל השיטות, וכיצד אמר אביי שלדעת רבי יהודה אינו מיטמא.

רבא מפרש את מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ בְּרֵכָה, דְּאִתְּמַר**, קוֹר נחלקו אמוראים מה מברכים עליו, **רַב יְהוּדָה אָמַר, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ. רַב יְהוּדָה אָמַר בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה**, שהרי **אוֹכֶלָא** [–אוכל] **הוּא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, בֵּיוָן שֶׁפּוֹפוֹ לְהַקְשׁוֹת** כעץ בהגיע ימות הגשמים, לכן **לֹא מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה**, אלא שהכל. ובזה נחלקו גם תנא קמא ורבי יהודה, שלדעת תנא קמא מברכים על הקור בורא פרי האדמה, ולרבי יהודה ברכתו שהכל לפי שסופו להקשות, ולכך אמר ש'הרי הוא כעץ'.

הגמרא מביאה את המשך דברי האמוראים בענין ברכת הקור: **אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שְׁנָנָא** – מחודד בתלמוד, **כְּוָותֵיךְ מַסְתַּבְּרָא** – כמותך מסתבר, שאף שסופו של הקור להקשות ברכתו בורא פרי האדמה, **דְּהָא צְנוֹן שֶׁסּוֹפוֹ לְהַקְשׁוֹת** כעץ אם אינו תולשו בזמנו, **וְאַף עַל פִּי כֵן כָּל זְמַן שֶׁהוּא רַךְ מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה**, ומוכח שמה שסופו להקשות, אין זו סיבה שלא יברכו עליו בורא פרי האדמה.

הגמרא דוחה את ראייתו של שמואל: **וְלֹא הִיא, צְנוֹן נָמֵי אִינֵשׁ אַדַּעְתָּא דְּפוּגְלָא** – נוטעים אותו בני אדם על דעת לאוכלו כשהוא רך, וזו עיקר מטרתו, לכך ברכתו בורא פרי האדמה. אבל **דִּיקְלָא** [–דקל], **לֹא נָטְעֵי אִינְשֵׁי אַדַּעְתָּא דְּקוֹרָא**, אלא מטרת נטיעת הדקל היא כדי לאכול את התמרים בלבד, ולכן אין הקור נחשב פרי, וברכתו שהכל.

מסיקה הגמרא: **וְאַף עַל גַּב דְּקַלְּסֵיהּ** – ששבחו **שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה**, והביא ראיה לדבריו מברכת הצנון, **הִלְכָתָא כְּוָותֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל** שברכתו של הקור שהכל, מחמת הסברא שהזכירה, שאין נוטעים הדקל כדי לאכול את ה'קור'.

להלן (פ:) שנינו, ששיעור המזון הנצרך לעירוב חצירות ולשיתוף מבואות, הוא כמות מזון של שתי סעודות, וכן שנינו (להלן פב:) שזהו השיעור לעירובי תחומין. וטעם הדבר הוא, שעל ידי שמניח שיעור מזונותיו לסעודות השבת, נקבעת דירתו במקום זה. ולהלן יתבאר שאין צריך להניח את כל שתי הסעודות, אלא די להניח דבר אחד בשיעור הנצרך לשתי הסעודות, ולכן אם מניח פת, מניח כמות הפת הנאכלת בשתי סעודות. ואם מניח דבר הבא ללפת את הפת, די להניח כמות הנצרכת ללפת פת של שתי סעודות, ואין צריך להניח גם פת. וכן אם מניח דבר הבא לקינוח סעודה, מניח כמות הראויה לקינוח שתי סעודות, ואם מניח משקה, מניח כמות הנצרכת לשתיה בתוך שתי סעודות. בסוגיות שלפנינו דנה הגמרא במיני מאכל ומשקה שונים, האם מערבים בהם, ומה היא הכמות הנצרכת ממינים אלו לשתי סעודות של אדם בינוני.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב שנזכרו לעיל: **גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כְּשׁוּת וְחָזִיז מְעָרְבִין בָּהֶן, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה**. מבררת הגמרא: **כְּשׁוּת, בְּכַמָּה** ממנו יש שיעור מזון שתי סעודות, שהוא שיעורו של עירוב. משיבה הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב יְחִיאֵל** להלן לענין מאכלים אחרים, ששיעורם הוא **כְּמִלֹּא** הַיָּד – כמות הממלאת ידו של אדם בינוני, **הָכָא נַמִּי** בכשות, שיעורו **כְּמִלֹּא** הַיָּד.

מבררת הגמרא: **חָזִיז, בְּכַמָּה** ממנו יש שיעור שתי סעודות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר טוּבְיָה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, כְּמִלֹּא אוּזְלָתָא דְּאִיבְּרֵי** – כשיעור שיש בחבילת אגודת ירק שדרך האיברים [–עובדי האדמה] לכרוך.

הגמרא מביאה מין נוסף הכשר לעירוב, ואת שיעורו: **אָמַר רַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִיָּה, מְעָרְבִין בְּקִלְיָא** – קלח של עשב, והוא קשה כעץ. תמהה הגמרא: **בְּקִלְיָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שמערבים, והרי אינו אוכל. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כך יש לומר, מערבין **בְּיַרְקָא** – בירק הרך **דְּקִלְיָא**. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעורו לעירוב. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְחִיאֵל, כְּמִלֹּא הַיָּד** – כמות הממלאת ידו של אדם בינוני.

הגמרא מבארת מין נוסף הכשר לעירוב, ושיעורו. מספרת הגמרא: **רַבִּי יִרְמְיָה נָפַק לְקִרְיָיתָא** – יצא לכפרים לבדוק את תבואתו שבשדות. **בָּעוּ מִינֵּיהּ** בני הכפרים, **מַהוּ לְעָרֵב בְּפוֹלִין** [–מין קטניות] **לַחִין** שלא בישלום. **לֹא הֲוָה בִּידֵיהּ** – לא היה בידו להשיב להם. **כִּי אָתָא לְבֵי מִדְרָשָׁא** שאל את החכמים דין זה, **אָמְרוּ לֵיהּ** החכמים, **הָכִי אָמַר רַבִּי נַאי, מְעָרְבִין בְּפוֹלִין לַחִין**. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** שיעורם לעירוב. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְחִיאֵל, כְּמִלֹּא הַיָּד**, שהדרך ללפת פת של שתי סעודות בשיעור כזה.

הגמרא מבארת דין עירוב בתרדין: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מְעָרְבִין בְּתַרְדִּין חַיִּין** [–שאינם מבושלים].

מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הוא, **וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא, סִילְקָא חַיָּיא קָטֵיל נַבְרָא חַיָּיא** – תרד חי שאינו מבושל, הורג אדם חי, כלומר, האוכלו מסתכן בנפשו.